

Katja Langenbuhere

**TIESNEŠU TIESĪBU ATTĪSTĪBA
UN IZTULKOŠANA**

Metodoloģisks pētījums
par tiesnešu tiesību tālākveidošanu
vācu civiltiesībās

Katja Langenbuhere
TIESNEŠU TIESĪBU ATTĪSTĪBA UN IZTULKOŠANA
Metodoloģisks pētījums par tiesnešu tiesību tālākveidošanu
vācu civiltiesībās

Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2024 [e-grāmata]

ISBN 978-9934-621-25-3

Drukātā grāmata izdota 2005. gadā:

ISBN 9984-671-75-5

Katja Langenbucher. Die Entwicklung und Auslegung von Richterrecht.
Eine methodologische Untersuchung zur richterlichen Rechtsfortbildung im
deutschen Zivilrecht – München, C.H.Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 1996

Grāmatas tulkojuma organizators

un zinātniskais redaktors – **Edgars Melķis**

Grāmatas tulkojuma juridiskā redaktore – **Guna Japiņa**

Tulkotājas – **Ieva Skulte, Irēna Granateka, Jūlija Petkēviča**

Grāmatas tehniskā redaktore, jēdzienu un personu rādītāju
sastādītāja – **Ieva Mijūna**

Grāmatas tulkojums sagatavots ar Vācijas fonda **Inter Naciones**
un **Sorosa fonda Latvija** atbalstu

© C.H.Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 1996, 2005

© Marina Bruzgule, mākslinieciskais noformējums, 2005

© Tiesu namu aģentūra, 2005

Izdevējs: Tiesu namu aģentūra

Baldones iela 1 B, Rīga, LV-1007

tnagramatas.tna.lv; facebook.com/TNAGramatas

Saturs

Priekšvārds tulkojumam latviešu valodā	8
Priekšvārds	9
Priekšvārds Katjas Langenbuheres (Langenbucher) grāmatas "Tiesnešu tiesību attīstība un iztulkošana" pirmajam izdevumam latviešu valodā	10
Tekstā pieminētās iestādes un normatīvie akti	12
Ievads un pētījumu gaita	14

1. DAĻA

TIESU NOLĒMUMU ARGUMENTĀCIJAS ROBEŽAS TIESNEŠU TIESĪBU ATTĪSTĪBĀ

A. Juridiskās un tiesiski politiskās argumentācijas atdalīšana	19
I. Klasiskais dalījums starp <i>principles</i> un <i>policies</i> angloamerikāņu metodikā	20
1. <i>Principles</i> un <i>policies</i> dalījums saskaņā ar <i>Hārta</i> un <i>Saksa (Hart/Sacks)</i> teoriju	21
2. <i>Principles</i> un <i>policies</i> dalījums saskaņā ar <i>Ataijas</i> un <i>Sammera (Atiyah/Summers)</i> teoriju	22
II. <i>Principles</i> un <i>policies</i> dalījums saskaņā ar <i>Dvorkina (Dworkin)</i> teoriju	24
1. Argumentācija, izmantojot individuālās tiesības un kolektīvo labumu	25
2. Individuālo tiesību norobežošana no kolektīvā labuma	27
III. <i>Principles</i> un <i>policies</i> nodalīšanas noraidīšana no pozitīvistiskā viedokļa	29

IV. Juridiskās un tiesiski politiskās argumentācijas atdalīšana vācu metodes mācībā	31
1. Angloamerikāņu diskusijas izmantošana	32
2. Juridisko un tiesiski politisko argumentu atdalīšana	34
V. Rezultāts	42
B. Pieļaujamo argumentu tipu noteikšana tiesnešu tiesību attīstībā	43
I. Tiesu nolēmumu argumentācijas piesaiste pie <i>principles</i>	44
1. <i>Principles</i> kā indivīda "trumpji" pret kolektīvu	45
2. <i>Principles</i> kā demokrātijas īstenošanas metode un neattaisnota atpakaļejoša spēka izslēgšana	47
II. Tiesu nolēmumu argumentācijas izvēšana līdz <i>principles</i> un <i>policies</i>	49
1. Demokrātijas princips	50
2. Neattaisnota atpakaļejoša spēka iespējamie draudi	53
3. Tiesu varas argumentācijas ietvara tuvināšana likumdošanas varas argumentācijas ietvaram	56
III. Tiesneša piesaiste pie juridiskiem argumentiem vācu metodes mācībā	59
1. Demokrātijas princips un varas dalīšanas pamatprincips	60
2. Atpakaļejošā spēka problēma	68
3. Funkcionāli argumenti	70
IV. Rezultāts	72
C. Tiesneša lēmuma pieņemšana ar juridisku argumentu palīdzību	73
I. "One right answer thesis" kā premisa piesaistei pie juridiskiem argumentiem	74
1. Lēmumu pieņemšana ar noteikumu un principu palīdzību	75
2. "One right answer thesis"	77
II. "One right answer thesis" kritika	80
1. Tiesneša apsvērumi, piemērojot tiesību normas	81
2. Vienas pareizās atbildes neiespējamība	84

III. Tiesības tālākveidojošā tiesneša piesaiste pie juridiskiem argumentiem	86
1. Nolēmumu pamatošana ar noteikumu palīdzību	87
2. Nolēmumu pamatošana ar principu palīdzību	88
D. Rezultāts	93

2. DAĻA

TIESNEŠU TIESĪBU ATTĪSTĪBA

A. Tiesnešu tiesību attīstībai izvirzāmās prasības	95
I. Iztiesājamā lieta kā izejas punkts tiesību tālākveidošanai	96
II. Tiesnešu tiesību pamatošana no tiesiskās kārtības viedokļa	99
1. Tiesnešu tiesību strukturēšana	100
2. Tiesnešu tiesību vērtību pamatojums	104
III. Paskaidrojums ar piemēru no tiesu prakses	107
B. Tiesnešu tiesību noteikuma attīstība	110
I. Tiesnešu tiesību noteikuma izstrādāšana vienā tiesību nozarē	111
1. Roba konstatēšana likumdošanā	112
2. Iespējamo tiesnešu tiesību noteikumu izstrādāšana	115
3. Tiesnešu tiesību noteikuma piemērošana konkrētai tiesību nozarei	117
II. Izstrādātā noteikuma piemērošana likumu kopumam	120
1. Tiesneša tiesību noteikuma modifikācija	121
2. Tiesneša tiesību noteikumu kolīzija ar rakstītajām tiesībām	123
3. Dažādu tiesneša tiesību noteikumu savstarpēja kolīzija	125
C. Tiesneša tiesību noteikumu vērtību pamatojums	127
I. Vācijas <i>Civillikuma</i> vērtību ievērošana	128
II. Konstitucionālo vērtību ievērošana	131
1. Konstitucionālo vērtību nodrošināšana	132
2. Atkāpšanās no konstitucionāli aizsargātām vērtībām	134

D. Dogmatiskās strukturēšanas attieksme pret tiesnešu tiesību vērtību pamatojumu	136
--	-----

E. Rezultāts	138
--------------------	-----

3.DAĻA

TIESNEŠA TIESĪBU IZTULKOŠANA

A. <i>Ratio decidendi</i> izziņa	140
I. <i>Ratio decidendi</i> kā sprieduma vispārināms noteikums	141
1. <i>Ratio decidendi</i> vācu tiesībās	142
2. <i>Ratio decidendi</i> angloamerikāņu tiesībās	147
3. Angloamerikāņu diskusijas izmantošana <i>ratio decidendi</i> noteikšanai vācu metodes mācībā	150
II. Metodiskie pamati <i>ratio decidendi</i> izzināšanai	152
1. <i>Ratio decidendi</i> formālā noteikšana	153
2. <i>Ratio decidendi</i> noteikšanas metodisko noteikumu noraidījums	158
3. Tiesu spriedumu iztulkošana <i>ratio decidendi</i> izzināšanai	165
III. Tiesu spriedumu iztulkošanas metodiskie pamatprincipi	167
1. Tiesu precedentu burtiskais teksts	168
2. Tiesu precedentu fakti	171
3. Tiesu precedentu virkne	176
4. <i>Ratio decidendi</i> izzināšana, izmantojot teleoloģisko iztulkošanu	179
a) Tiesnešu tiesību noteikumu piemērošanas sfēras noteikšana	182
b) Tiesu prakses dogmatiskā strukturēšana	184
5. Šķietamo pamatojumu atklāšana un spriedumu iztulkošanas robežas	188
IV. Rezultāts	195

B. <i>Rationes decidendi</i> juridiskais novērtējums (subsumcija)	196
I. Sprieduma <i>ratio decidendi</i> piemērošana	197
1. <i>Ratio decidendi</i> pārņemšanas piemērs angļu tiesībās	201
2. <i>Ratio decidendi</i> pārņemšanas piemērs vācu tiesībās	204
II. Būtiskas atšķirības atrašana sprieduma <i>ratio decidendi</i>	207
1. <i>Ratio</i> nepiemērošana	209
2. <i>Ratio</i> sašaurināšana	212
III. Rezultāts	216
C. Atkāpšanās no <i>ratio decidendi</i>	217
I. Tiesu prakses grozīšanas pieļaujamība vācu tiesībās	219
1. Diskriminācijas aizlieguma princips (Vācijas <i>Pamatlikuma</i> 3.panta pirmā daļa)	220
2. Tiesneša neatkarības princips	227
3. Nepārtrauktas tiesību tālākveidošanas pienākums	234
4. No Vācijas <i>Pamatlikuma</i> 20.panta trešās daļas izrietošais uzticības aizsardzības princips tiesu spriedumos	243
5. Rezultāts	250
II. Kritēriji, lai atkāptos no augstāko instanču tiesu prakses	251
1. Nepareiza tiesu precedenta kritērijs	252
2. Aizsargājamās uzticības kritērijs	260
3. Līdzsvars starp uzticības aizsardzību un tiesneša tiesību attīstību	263
4. Piemēri par atkāpšanos no esošās tiesu prakses	271
III. Rezultāts	283
Kopsavilkums	284
Literatūras saraksts	291

Priekšvārds tulkojumam latviešu valodā

Tiesnešu tiesības ir ikkatras tiesiskās kārtības būtiskākā sastāvdaļa. Kamēr precedentu tiesību sistēma balstās uz tiesu nolēmumiem kā uz svarīgāko tiesību avotu, tiesnešu tiesības kodificētā tiesību sistēmā kalpo vispirms nenoteiktu tiesisku jēdzienu un ģenerālklausulu konkretizēšanai, likuma robu aizpildīšanai un tiesību tālākveidošanai. Pie tam tiesneša tiesību savietošana ar rakstītu likumu ir kompleksa uzdrīkstēšanās [solis]: no vienas puses, rakstītā tiesiskā kārtība nosaka ietvarus, kuros tiesnešu tiesības vispār var attīstīt; no otras puses, rakstīto tiesību noteiktie priekšraksti ir jāņem vērā, iztulkojot tiesnešu tiesības un pieņemot lēmumu par to spēkā esamību.

Šī darba priekšmets ir tiesnešu tiesību attīstība un iztulkošana. Jautājumā par tiesnešu tiesību **attīstību** ir runa par to, ciktāl tiesnesis drīkst uzstāties likumdevēja pusē kā tā "aizstājējs". Tiesnešu tiesību **iztulkošanas** labad ir mēģināts noteikt metodiskus principus, uz kuriem varētu balstīt tiesas spriedumu vispārinošo saturu un pēc kuriem varētu piemērot katra gadījuma mainīgos apstākļus. Tas vispirms aptver pirmreizējo *ratio decidendi* izstrādāšanu, balstoties uz dažādu atsevišķu gadījumu izšķiršanu, un viena, reiz iedibināta, *ratio decidendi* piemērošanu līdzīgā gadījumā. Līdztekus tam ir jāizlemj, kad drīkst novirzīties no pirmajā acumirklī šķietami atbilstoša precedentā. Šādu novirzīšanos var pieļaut, ja precedents no izšķiramā gadījuma būtiski atšķiras. Ja abi gadījumi ir līdzīgi, ir jāizvērtē tiesu prakses grozījumu pieļaujamība.

Īpaši pateicos Dr.habil.iur., profesoram *Edgaram Meļķisim* par grāmatas tulkojuma un izdošanas organizēšanu.

Par šīs grāmatas tulkojumu latviešu valodā ļoti sirsnīgi pateicos *levai Skulteij, Irēnai Granatekai* un *Jūlijai Petkēvičiai*. Novēlu, lai latviešu juristu lokā tā tiktu draudzīgi uzņemta.

Mārburgā 2002.gada septembrī

Katja Langenbuhere (Langenbucher)

Priekšvārds

Šis darbs tika iesniegts kā disertācija 1994./95.mācību gada ziemas semestrī Ludviga Maksimiliāna Minhenes universitātē. Tajā ņemtas vērā visas aktualitātes līdz 1994.gada oktobrim. Darbā ir iestrādātas atsevišķas jaunas publikācijas, kas iznākušas pēc tam.

Es pateicos manam godājamajam skolotājam, Prof. Dr. Dr. h. c. mult. *Klausam Vilhelmam Kanarisa (Claus-Wilhelm Canaris)* kungam par viņa vērtīgo atbalstu un darba sekmēšanu. Viņa padoms man bija neaizstājams. Ārkārtējai gatavībai palīdzēt, ko raksturoja viņa nepārtrauktā atrašanās manā rīcībā, lai visos sīkumos apspriestu manus jautājumus, bija izšķirīga nozīme darba sagatavošanā.

Sirsnīga pateicība pienākas arī Prof. Dr. *Pēteram Landau (Peter Landau)* kungam par otrā atzinuma izstrādāšanu. Manam kolēģim un draugam Dr. *Jērgam Neineram (Jörg Neuner)* esmu parādā lielu paldies par pūlēm, kuras viņš ieguldīja pamatīgās profesionālās diskusijās. Tāpat es pateicos saviem vecākiem un saderinātajam par mīlestības pilno līdzjušanu un atbalstu. Visbeidzot, īpaša pateicība pienākas arī *Hansam Kristofam Grigoleita (Hans Christoph Grigoleit)* kungam, *Luidgeram Rekratam (Luidger Röckrath)* un manai mātai par palīdzību manuskripta rediģēšanā.

Esmu parādā pateicību Vācu tautas studiju fondam par dāsno materiālo atbalstu, it īpaši par manas gada uzturēšanās finansēšanu sakarā ar pētījumiem Hārvardas tiesību skolā (*Harvard Law School*). Ludviga Maksimiliāna Minhenes universitātei es pateicos par to, ka tā sedza ar darba iespiešanu saistītos izdevumus, kā arī par fakultātes balvas piešķiršanu 1995.gadā.

Minhene 1995.gada jūlijā

Katja Langenbuhere (Langenbucher)

Priekšvārds Katjas Langenbuheres (Langenbucher) grāmatas "Tiesnešu tiesību attīstība un iztulkošana" pirmajam izdevumam latviešu valodā

Pat vislabākais un nepieciešamākais likums pats par sevi stihiski nepārvēršas par tiesiskas dzīves realitāti. Likums vai, precīzāk, tiesību norma, ir jāpiemēro reālai dzīves situācijai, konkrētam gadījumam. Normu piemērošanā ir dažādas sarežģītības pakāpes. Par augstāko var uzskatīt tiesiska rakstura konfliktu vai strīdu risināšanu. Tai nepieciešama juridisko metožu un metodoloģijas perfekta izpratne un prasme tās pielietot. Kā atzīmē Rietumu demokrātisko valstu tiesību speciālisti, juridisko metožu mācība un tiesību normu piemērošanas metodoloģija Eiropas Savienības valstīs kļūst par vienu no juridiskās izglītības stūrakmeņiem,¹ kas sekmē vienotas tiesiskas telpas izveidi. Šajā tiesiskajā telpā arī Latvija tagad ir kļuvusi par pilntiesīgu locekli ar visām no tā izrietošajām sekām.

Ja Latvijā līdz šim judikatūras reformas gaitā prioritāra nozīme tika veltīta iepriekšējo likumu nomaiņai un mūsdienu dzīvei un prasībām atbilstošu likumu izveidošanai, tad tagad smaguma punkts pārnēsams uz likumu piemērošanu, tas ir, juridisko metožu un metodikas piemērošanu atbilstoši Eiropas Savienības tiesību telpas prasībām. Par tipiskākajām grūtībām, ar kurām saskaras normu piemērotāji, var uzskatīt faktiskos un šķietamos robus likumos, juridisko jēdzienu satura izmaiņas un jaunu jēdzienu parādīšanos, pretrunas starp atsevišķām likumu normām, Eiropas Padomes regulu un Eiropas Padomes Ministru kabineta rekomendāciju, kā arī vispārējo tiesību principu ieviešanu teorijā un praksē un tiesu prakses pareizu un racionālu izmantošanu tiesu spriedumos. Atcerēsimies, ka juristam jau no studiju sola būs jāiegaumē un jārealizē Eiropas Padomes Ministru komitejas rekomendācijas R(95)11 atziņa: "Pilnīgas zināšanas par visu tiesas jurisprudenci ir neatņemams priekšnoteikums likumu taisnīgai piemērošanai". Patlaban tiek arī risināti jautājumi par tiesu nolēmumu datorizētās sistēmas ieviešanu.

¹ Cohen M. I. Legal skethod in the Curikulum. In De Vitte B., Fordur C. (Eds.). The Common Law of Europa. Deventer: Kluwer, 1992, p. 2.

Visu šo mūsdienās Latvijas judikatūrā esošo grūtību risināšanai, kas saistītas ar tiesību normu piemērošanu, liels palīgs būs K.Langenu buheres grāmatas tulkojums. Šī grāmata ir uzrakstīta, pamatojoties ne tikai uz Vācijas, bet arī citu Rietumu demokrātisko valstu tiesu prakses izpēti. Formāls pierādījums tam ir grāmatā izmantoto daudzās valstīs publicēto avotu saraksts, kurš aptver vairāk nekā četri simti nosaukumu. Ikvienam interesents, tikai ieskatoties detalizētajā satura rādītājā, gūs pārlicinošu priekšstatu par grāmatas saturisko bagātību un problēmu aktualitāti. Raksturīga grāmatas iezīme ir tā, ka autore necenšas dot kādas gatavas "receptes" izvirzīto problēmu risināšanai, bet, pamatojoties uz esošo praksi un teoriju, analizē dažādas pieejas un viedokļus, vienlaikus izsakot gan savu attieksmi, gan rosinot lasītāju patstāvīgai lemšanai. Esmu pārlicināts, ka šī grāmata kļūs par rokasgrāmatu ne tikai tiesnešiem, bet arī visām tām amatpersonām, kuru kompetencē ietilpst tiesisko strīdu risināšana.

Šo grāmatu bagātajā un daudzveidīgajā vācu juridiskās literatūras klāstā izdevās apzināt, pateicoties vācu kolēģu aktīvai līdzdalībai. Izsaku dziļu pateicību Dacei Ligai, Luteram Tūmelam (*Luter Thuemmel*), projekta vadītājam Sabīnei Štadlerai (*Stadler*), citiem vācu kolēģiem, kā arī Vācu internacionālās kopdarbības fondam tiesību jomā (*Deutsche Stiftung für internationale rechtliche Zusammenarbeit e.v.*), kas atbalstīja tulkošanas licences saņemšanu, un Sorosa fondam Latvija.

Dr.hab.iur., prof. Edgars Meļķis

Tekstā pieminētās iestādes un normatīvie akti

Administratīvās tiesas likums	<i>Verwaltungsgerichtsordnung (VwGO)</i>
Bādenbādenes pavalsts tiesa	<i>Baden-Baden Landgericht</i> (Baden-Baden LG)
Bavārijas pavalsts Augstākā tiesa	<i>Bayerisches Oberste Landgericht</i> (BayObLG)
Brīvprātīgās tiesu piekritības likums	<i>Gesetz über Angelegenheiten der freiwilligen Gerichtsbarkeit (FGG)</i>
Civillikums, tekstā – Vācijas Civillikums	<i>Bürgerliches Gesetzbuch (BGB)</i>
Civilprocesa likums, tekstā – Vācijas Civilprocesa Likums	<i>Zivilprozessordnung (ZPO)</i>
Darba strīdu tiesas likums	<i>Arbeitsgerichtsgesetz (ArbGG)</i>
Darbinieku slimības likums	<i>(ArbkrankG)</i>
Federālā Augstākā tiesa	<i>Bundesgerichtshof (BGH)</i>
Federālā Konstitucionālā tiesa	<i>Bundesverfassungsgericht (BVerfG)</i>
Federālās Augstākās tiesas nolēmumi civillietās	<i>Entscheidungen des Bundesgerichtshofs in Zivilsachen (BGHZ)</i>
Federālās Konstitucionālās tiesas lēmumi	<i>Entscheidungen des Bundesverfassungsgerichts (BVerfGE)</i>
Federālās Konstitucionālās tiesas likums	<i>Gesetz über das Bundesverfassungsgericht (BVerfGG)</i>
Federālā Darba strīdu tiesa	<i>Bundesarbeitsgericht (BAG)</i>
Finanšu tiesas likums	<i>Finanzgerichtsordnung (FGO)</i>

Nodevu noteikums (Administratīvo aktu procesa likums nodokļu un nodevu jautājumos)	<i>Abgabenordnung (AO)</i>
Pavalsts Augstākā tiesa	<i>Oberste Landgericht (OLG)</i>
Sociālās tiesas likums	<i>Sozialgerichtsgesetz (SGG)</i>
Stabilitātes likums – 08.06.1967. Ekonomikas stabilitātes un veicināšanas likums	<i>StabG</i>
Šveices Civillodekss	<i>Schweizer. ZGB</i>
Tiesu iekārtas likums	<i>Gerichtsverfassungsgesetz (GVG)</i>
Komerclikums, tekstā – Vācijas Komerclikums	<i>Handelsgesetzbuch (HGB)</i>
Vācijas Pamatlikums	<i>Grundgesetz der Bundesrepublik Deutschland (GG)</i>

Levads un pētījumu gaita

Tiesību attīstība ar saistošu tiesu nolēmumu palīdzību ir klasiska juridiskās metodes mācības tēma. Tās leģitīmācija un priekšnoteikumi ir neskaitāmu pētījumu priekšmets. Turpretim maz uzmanības līdz šim pievērsts tiesību tālākveidošanas pamatā esošajai metodei.² Tas rada izbrīnu, vēl jau vairāk tādēļ, ka saistošu tiesu instanču nolēmumu attīstībai un iztulkošanai tiek piešķirta milzīga nozīme: metodiski noteikumi ir nepieciešami, lai no tiesu spriedumiem, kuri tālāk attīsta rakstītās tiesības, iegūtu vispārīnāšanai piemērotus secinājumus. Bez tam tie ir nepieciešami arī tādēļ, lai jau esošos saistošos tiesu instanču nolēmumus varētu piemērot attiecībā uz katrreiz mainīgiem lietas apstākļiem. Tādēļ šī darba mērķis ir tiesu nolēmumu metodikas izstrāde civillietās, kura ir tiesību tālākveidošanas pamatā.

Pētījumu izejas punkts ir jautājums par tiesneša kompetenci patstāvīgi papildināt likumos ietvertās tiesības. Ja tiesnesi grib uzskatīt par "likumdevēja aizstājēju", kurš darba steidzamības izraisītas sadarbības procesā līdzās likumdošanas varai rada tiesību normas, tad tiesnesim tiesību tālākveidošanā piešķirams plašs argumentācijas darbības lauks. Tādā gadījumā tiesnesis līdzās juridiskiem argumentiem nešauboties var pielietot arī tiesiski politiskus argumentus tiktāl, ciktāl viņš darbojas kā likumdevējs likuma nepilnības dēļ. Ja turpretim likumdošanas varai šis darbības lauks tiek liegts, tad tiesnesim tiesību tālākveidošanas procesā, tāpat kā likumu piemērošanas procesā, savs spriedums ir obligāti jāpamato ar tiesībās ietvertajiem esošajiem noteikumiem. Ja tiesneša pieņemtā lēmuma pamatā nevar būt kāda rakstīta norma, viņam iegūtais rezultāts jāleģitīmē un jāpārbauda ar vispārēju tiesību principu palīdzību. Tādējādi tiesības tālākveidojoša tiesneša definīcija ir priekšnoteikums tādu tiesību normu metodiskai pētīšanai, kuras ietvertas saistošos tiesu nolēmumos.³

² Sal., tas visnotaļ jau pieminēts darbā: Bydliniski F. *Juristische Methodenlehre und Rechtsbegriff [Juridiskās metodes mācība]*. 2. Aufl. – Wien, New York, 1991, S. 512 ff.; Coing H. Zur Ermittlung von Sätzen des Richterrechts, *JuS*, 1975, S. 277 ff.; Kriele M. *Theorie der Rechtsgewinnung, entwickelt am Problem der Verfassungsinterpretation [Tiesību iegūšanas teorija]*. 2. Aufl. – Berlin, 1976, S. 259 ff.

³ *Jur. red. piezīme*: Termins "tiesības, kuras ietvertas saistošos tiesu nolēmumos" precīzi atspoguļo vācu tiesībās izmantotā jēdziena "tiesnešu tiesības" jēdzienisko saturu. Tomēr, lai pieturētos pie autores izteiksmes veida un darba oriģināla,

Ja ir skaidrība jautājumā par tiesneša rīcībā esošās argumentācijas darbības lauka ārējām robežām, tad tiesnešu tiesību noteikumu attīstību var pētīt visos sīkumos. Tiesu spriedumos, kuri ir tiesību tālākveidošanas pamatā, pirmkārt, tiek izlemta atsevišķa lieta. Tomēr nolēmumu atkārtotā un nostiprināšanā dažādās lietās noved pie tiesnešu tiesību noteikumu izveidošanās, kurus var iegūt, kopumā apskatot vairākus atsevišķus spriedumus. Tātad tiesnešu tiesību noteikumu attīstībā runa ir par to, lai pakāpeniski izstrādātu noteikumus, kurus var vispārināt. Šāda noteikuma formulēšana, tātad kāda sprieduma *ratio decidendi*, ir nepieciešamais priekšnoteikums gan tiesnešu tiesību piemērošanai, gan pārbaudīšanai, gan pārveidošanai.

Pamatojoties uz tiesnešu tiesību noteikumiem, nākamās tiesas pieņem lēmumus citās lietās, ja tajās ir līdzīgi lietas apstākļi. Tieši šajā apstākļī atrodama tiesnešu tiesību noteikumu metodikas patiesā nozīme. Ja tiesnešu tiesību noteikuma sākotnējā attīstība ir visai reta, tad esošo *rationes decidendi* iztulkošana un piemērošana ir visu instanču tiesnešu dienīšķā maize. Šādā nolūkā vispirms ir jāpārbauda, vai atbilstošie tiesu precedenti ir piemēroti vispārināšanai. Pēc tam ir jāuzdod jautājums, vai atrastais noteikums var pretendēt uz spēkā esamību konkrētajos lietas apstākļos. Visbeidzot ir jāpārbauda, kādiem priekšnoteikumiem jāiestājas, lai pašu par sevi atbilstošu normu varētu mainīt vai no tās atteikties.

Tiesnešu tiesību noteikuma iztulkošana sākas ar svarīgu tiesu precedentu *ratio decidendi* izzināšanu. Šajā sakarā normu sevišķās dabas dēļ nevar izmantot tradicionālos likumu iztulkošanas kanonus. Tiesas spriedumu iztulkošanā jāievēro noteikumi, kuros tiek ņemtas vērā tiesnešu tiesību īpatnības. Tāpat ir jāņem vērā šo normu attīstība atsevišķu lietu kontekstā, kā arī to daba, kas atvasināta no spēkā esošajiem tiesību principiem.

Ratio decidendi izstrādāšanai pievienojas konkrētas lietas pakārtošana atrastajam noteikumam. Arī to tikpat kā nevar salīdzināt ar kādas likuma normas attiecināšanu uz kādiem konkrētiem lietas apstākļiem. Tiesnešu tiesību noteikumos ietvertu noteikumu saistība ar konkrētu lietu vienmēr balstās uz ļoti rūpīgu pārbaudi, vai izraudzītais *ratio decidendi* patiešām aptver konkrētos lietas apstākļus. Specifiski noteikumi ir arī attiecībā uz *ratio decidendi* piemērošanu, piemēram, kādas svarīgas atšķirības

turpmāk tekstā tiks lietots termins "tiesnešu tiesības" vai, runājot par konkrētu nolēmumā ietvertu tiesneša formulētu regulējumu – "tiesnešu tiesību noteikums" vai "tiesnešu tiesību norma" atkarībā no konteksta un atbilstoši tulkojumam.

uzrādīšana starp tiem lietas apstākļiem, kas ietverti pieņemtajā nolēmumā, un tiem, kuri ietverti tiesu precedentā.

Visbeidzot ir jāizlemj arī tas, kādos gadījumos tiesnešiem ir likumīgi atļauts novirzīties no kāda tiesu precedenta neatkarīgi no tā, vai precedenta *ratio decidendi* pats par sevi aptver izlemjamo lietu. Līdz ar to šeit tiek skarts jautājums par tiesu nolēmumu saistošo spēku. Protams, praksē gandrīz vairs nav strīdu par augstāko instanču tiesu spriedumu lielo nozīmi. Tomēr joprojām diskutējams jautājums ir par to, vai tie ir juridiski saistoši. Tādēļ tiesnesim jāuzdod sev jautājums, vai viņš var novirzīties no, viņaprāt, neatbilstošas tiesu prakses. Pie tam jāņem vērā tiesnešu neatkarība, kā arī to personu tiesiskās palāvības aizsardzība, uz kurām tiesības attiecas.

Tiesu īstenotās tiesību tālākveidošanas metodiskajai izmeklēšanai būtu jābūt nevainojamai neatkarīgi no tiesību teorijas atziņām, kas izriet no atsevišķu lietu izlemšanas, kurā savukārt tiesnešu tiesību normu attīstība un iztulkošana ir tradicionāls metodes mācības priekšmets. Tālāk attiecībā uz atsevišķiem jautājumiem salīdzinoši tiek piemērota angloamerikāņu metodes mācība un diskusijās ar to tiek mēģināts iegūt vadlīnijas tiesību tālākveidošanai Vācijā.